

**«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ
ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫ:
ЗЕРТТЕУ, ТҮСІНДІРУ ЖӘНЕ САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

атты «XII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

17–18 сәуір, 2020 жыл

PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XII Orazbayev Readings» on the theme
**«THE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF ANCIENT AND
TRADITIONAL SOCIETIES OF CENTRAL ASIA:
PROBLEMS OF STUDY, INTERPRETATION AND PRESERVATION»**

17–18 April, 2020

**«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫ:
ЗЕРТТЕУ, ТҮСІНДІРУ ЖӘНЕ САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**
атты «XII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ОРТАЛЫҚ МУЗЕЙІ
«ТАҢБАЛЫ» ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЖӘНЕ ТАБИҒИ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІ
«ЕСІК» МЕМЛЕКЕТТІК ТАРИХИ-МӘДЕНИ ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІ

«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-
МӘДЕНИ МҰРАСЫ: ЗЕРТТЕУ, ТҮСІНДІРУ ЖӘНЕ САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты
«XII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

17–18 сәуір, 2020 жыл

PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XII Orazbayev Readings» on the theme
«THE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF ANCIENT AND TRADITIONAL
SOCIETIES OF CENTRAL ASIA: PROBLEMS OF STUDY, INTERPRETATION AND
PRESERVATION»

17–18 April, 2020

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-методической конференции
«XII Оразбаевские чтения» по теме
«ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ДРЕВНИХ И ТРАДИЦИОННЫХ ОБЩЕСТВ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ, ИНТЕРПРЕТАЦИИ И СОХРАНЕНИЯ»

17–18 мая, 2020 г.

Алматы
«Қазақ университеті»
2020

Редакция алқасының төрағасы

Ғ.М. Мұтанов – техника ғылымдарының докторы, академик,
эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры

Редакциялық алқа:

Т.С. Рамазанов – эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ғылыми-инновациялық жұмысы жөніндегі проректоры, ф.-м.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі; **Нұрсан Әлімбай** – Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінің директоры, профессор; **М.С. Ноғайбаева** – эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың тарих, археология және этнология факультетінің деканы, т.ғ.к., доцент; **Ә.Т. Төлеубаев** – т.ғ.д., эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың археология, этнология және музеология кафедрасының профессоры; **Ғ.Қ. Омаров** – эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың археология, этнология және музеология кафедрасының доценті; **Ғ. Теміртон** – PhD, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейі директорының орынбасары; **Г.Р. Мұхтарова** – «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейін директоры; **М.О. Амирғалиев** – «Таңбалы» тарихи-мәдени және табиғи мемлекеттік қорық-музейінің директоры.

Жауапты редактор

Р.С. Жуматаев – PhD, эл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Археология, этнология және музеология кафедрасының меңгерушісі

Құрастырушы

Б.Б. Бесетаев, А.Е. Ергабылов

«Орталық Азияның ежелгі және дәстүрлі қоғамдарының тарихи-мәдени мұрасы: зерттеу, түсіндіру және сақтау мәселелері» атты «ХІІ Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары / Жауапты ред. Р.С. Жуматаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 530 б.

ISBN 978-601-04-4727-1

«ХІІ Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдарының жинағына Қазақстан және іргелес өңірлердің археологиясы мен этнологиясының, музей ісінің бүгінгі күнгі өзекті мәселелеріне арналған зерттеулер енген. Материалдар жинағы археологтарға, этнологтарға, тарихшыларға және қалың көпшілікке арналған.

В сборник материалов международной научно-методической конференции «ХІІ Оразбаевские чтения» вошли актуальные исследования, посвященные современным проблемам археологии, этнологии музеологии Казахстана и сопредельных регионов. Материалы сборника предназначены археологам, этнологам, историкам и широкой общественности.

© Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2020

ISBN 978-601-04-4727-1

Ольховский В.С., Галкин Л.Л. Культурный комплекс на Устюрте (предварительное сообщение) // СА. 1990. №4. С. 199–200.

Отрощенко В.В. Погребения с трупосожжением у племен срубной культуры Нижнего Поволжья // Энеолит и бронзовый век Украины. Киев, 1976. С. 172–190.

Руденко С.И. Культура населения Алтая в скифское время. М.;Л.: АН СССР, 1953. 402 с. +120 табл.

Смирнов К.Ф. Проблема происхождения древних сарматов // СА. 1957. №3. С. 3–19.

Сорокин С.С. К вопросу о толковании внекурганых памятников // АСГЭ. 1981. №22. С. 23–39.

Яблонский А.Т. Саки Южного Приаралья: (археология и антропология могильников). М.: ТИМП, 1996. 185 с.

Яблонский А.Т. Население Южного Приаралья в раннем железном веке (археология и антропология памятников): автореф. дис. доктор. ист. наук. М., 1997. 40 с.

M.K. Kyzyrkhanov

FEATURES OF MOUND CONSTRUCTIONS IN ANCIENT SAKA DURATION

This article is about features of mound constructions in ancient saks. So, mound construction had feature by their burial customs and aims. Early Iron Age's mound constructions are pit, insepion, sometimes vertical objects-menhirs, stone sculpture. By these criteria compared regarded standart monuments, like Uigarak, Tagisken, Shilikty, Bashadar etc.

А. Оразай

*Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институты
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы қ., Қазақстан
E-mail: orazay.a@inbox.ru*

А.Н. БЕРНШТАМНЫҢ ОҢТҮСТІК-ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ЕСКЕРТКІШТЕРІН ЗЕРТТЕУГЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ

Жетісу өңірі көне заманнан бастап халықтардың халықаралық сауда жолдарының күре тамырларының бірі екендігі белгілі. Жібек жолының бірнеше тармақтары осы аймақта түйісіп, Қазақстанның түкпір-түкпіріне жайылған. Халықаралық сауда-экономикалық құрылымының даму ерекшеліктері ұзақ сонар керуен жолдарының бойында елді мекендер мен керуен сарайлар, үлкен қалалар шоғырланатыны анық. Жетісуда осы сауда жолдарының бойында орналасқан ескерткіштер саны бүгінде бірнеше жүздеп саналады десек қателеспейміз. Шу-Талас өңірінен бастап Жоңғар қақпасына дейінгі таулы-далалы аймақта ортағасырлық ескерткіштер тізбектеліп орналасқан. Міне осы ескерткіштердің зерттелу мәселесі археология ғылымында маңызды болып табылады. Жетісу өңіріндегі археологиялық ескерткіштерді зерттеген ғалымдардың қатарынан К.А. Акишев., А.Н. Бернштам., Г.И. Пацевич., Е.И. Агеева., Т.Н. Сенигова., К.М. Байпаков., Т.В. Савельева және т.б. ғалымдарды айта аламыз. Мақаланың негізгі мақсаты А.Н. Бернштамның Жетісу өңіріндегі ортағасырлық ескерткіштерді зерттеуге қосқан үлесін талдау.

Александр Натанович Бернштам шығыстанушы, Орталық Азияны мекендеген түркі тілдес халықтардың тарихын зерттеушілердің бірі. А.Н. Бернштамның Қазақстанның оңтүстік және оңтүстік-шығыс өңірлеріндегі зерттеулері 1933 жылдан басталады. Ғалым сол кезеңде Жетісу археологиялық экспедициясын құрып, өзі Шу және Талас аңғарларына алғаш барлау жұмыстарын жүргізген. 1936-1940 жылдар аралығында А.Н. Бернштам Жетісу археологиялық экспедициясы Жетісу өңірінен 100-ден астам археологиялық ескерткіштерді ашып, нәтижелерін ғылыми айналымға енгізді. Стационарлы қазба жұмыстары жүргізілген ескерткіштер қатарында Тараз, Текабкет, Сусы, Куль, Сарыг секілді және т.б. ескерткіштерді айтуға болады.

1936 жылдан бастап жыл сайын ұйымдастырылып, А.Н. Бернштам басқарған археологиялық экспедициялар солтүстікте Қаратау жоталарынан, оңтүстікте Памир тауларына дейінгі, шығыста Іледен, батыста Зеравшан үстіртіне дейінгі жерлерді зерттеп, Қазақстан мен Орта Азия халықтарының көне тарихына қатысты маңызды мәліметтер жинады. Ол 1930–40 жылдары қазақ-қырғыз тарихына қатысты тың мәселелер көтеріп, сақ-үйсін және түркі дәуірін зерттеуге елеулі үлес қосты. 1942 жылы «Қырғызстан мен қырғыздардың көне дәуірден моңғол-татар шапқыншылығына дейінгі тарихы» деген тақырыпта докторлық диссертация қорғайды (Байғунаков, 2015, 122-132 бб.).

А.Н. Бернштам Қазақстанның оңтүстік-шығыс өңіріндегі ортағасырлық тарихын зерттеуде, қазіргі Қырғыз территориясында археологиялық ескерткіштерге де көп назар аударған. Ғалымның бұл

зерттеулерін 1997-1998 жылдары Қырғызстанда арнайы екі томдық еңбек болып жарияланды (Бернштам, 1941).

А.Н. Бернштам Талас аймағындағы ескерткіштерді тоғыз топқа топтаған: қалалар, ауылдық қоныстар, қамалдар, бекіністер, керуен сарайлар, қорғаныс құрылыстары, жеке соғылған мазарлар, обалар, тұрақтар. Тараз қаласын сәйкестендіру мәселесінде, бірнеше ортағасырлық ескерткіштерге ғылыми сипаттама беріп, ол ескерткіштерді жергілікті халық «турткуль» деп атайтынына тоқталған (Бернштам, 1941, с. 38).

Ғалым Талас алқабының батысында, Молотов колхозының аймағында бір-біріне жақын тұрған екі қоныс орнын анықтап, оларды жергілікті халықтың төрткүл атайтынын, әрі картада бұл нысандар Көктөбе (Кок тюбе) деп аталатынын және ескерткіштердің пішіні төртбұрышты немесе төртбұрышқа жақын екендігін айтады (Бернштам, 1941, с. 37–38).

А.Н. Бернштам Талас аймағында ортағасырлық ескерткіштердің бірнеше типі кездесетінін айтып, негізгі белгілеріне тоқталған: «Защитой города и скорей всего оазиса являются крепости с гарнизонами, поставляемыми населенными местностями. ... Это четырехугольное в плане строение, ориентированное по странам света с длиной сторон до 300–350 м. Стены укреплены башнями, въезд в ворота также сильно укреплен башнями, фланкирующими подходы к ним. Резко бросаются в глаза фортификационная продуманность плана, топография развалин и укрепления стен. Культурный слой в таких развалин невелик, однообразен ...» (Бернштам, 1941, с. 39).

А.Н. Бернштамның 1950 ж. шыққан «Чуйская долина (Труды Семиреченской археологической экспедиции)» атты еңбегінде Жетісу өңіріндегі Ақбешім, Кіші Ақбешім, Қызылөзен және Бурана қалалары туралы мәліметтер береді. Зерттеуші Х.Ғ. аяғында Қарахандықтар династиясының құрылуымен Шу өңіріндегі қала құрылымында өзгерістер орын алғанын айтады. Оның ішінде Шу өңірімен қатар, Іле және Тянь-Шаньда қарахандық типтегі қалалармен қатар төртбұрышты пішіндегі қалалардың дамығандығын, әрі мұндай типтегі қалалардың қабырғалары емес, бұрыштары дүниенің төрт бұрышына қарайтыны және цитадельсіз болып келетініне назар аударады (Бернштам, 1950, с. 10–14, 147).

Шу өңіріндегі төрткүлдерді зерттеп жүрген белгілі археолог Е.Ш. Ақымбек өз зерттеулерінде А.Н. Бернштамның еңбектеріне талдау жасап, ғалымның Талас аймағындағы төрткүлдердің үш типі бар деп айтқанына назар аударған (Ақымбек, Шағирбаев, 2019, 43-61 бб.).

Бірінші типтегі кіші төрткүлдер, пішіні төртбұрышты, қабырғаларының ұзындықтары 100 м дейін, бұрыштары дүниенің төрт бұрышымен бағыттас. Мұндай төрткүлдер көбіне ескі керуен жолдарының бойында орналасқан, бұлар бекіністі керуен сарайларға жатады. Мысал ретінде, Тараздан батыста Бірінші Май колхозының жерінде осы типтегі төрткүлді айтуға болады. Аналогиялық қызмет атқарған мұндай төрткүлдердің параллеліне Малдыбай, Мөңке ауылдарының маңындағы төрткүлдерді жатқызуға болады.

Екінші типтегі өзінің пішіні бойынша ерекшеленетін биік төбелер. Бұл ескерткіштер биік төбенің үстіне салынады, мәдени қабаты өте бай келеді. Бұл типтегі зерттелген ескерткіштер қатарына Шөлтөбе (Чуль Тепе), Тастөбе (Тас Тепе), Әулиебастау және басқаларды жатқызады.

Үшінші типтегі цитадельсіз, қабырғалары аса биік емес, пішіндері төртбұрышты немесе дөңгелек келген ескерткіштер. Талас алқабында бұл типтегі ескерткіштер өте көп кездеседі. Бұларды көне ауылдық қоныстар деп атауға болады. Мәдени қабатынан табылған материалдар біркелкі келген, сырлы ыдыстар аз кездеседі (Бернштам, 1941, с. 39–40).

Жетісу өңіріне қатысты зерттеулерінде А.Н. Бернштам бірнеше елдің территориясын қамтитын үлкен тарихи аймақтағы тарихи үдерісті анықтауға тырысты. А.Н. Бернштам ашқан Жетісу өңіріндегі ең ежелгі ескерткіштердің қатарында қола дәуіріне тән Ұзынағаш, Алексеевское және т.б. ескерткіштерді атауға болады. Ғалым өзінің «Прошлое района Алма-Ата. Историко-археологический очерк» атты еңбегінде Жетісудағы ежелгі жерлеу орындарының құрылыстарына ерекше мән береді (Бернштам, 1948). Ондағы жерлеу шұңқырының құрылысы, құрылымы, тонаушылардан сақтау тәсілдеріне тоқталған.

А.Н. Бернштам отандық тарихнаманың дамуына да үлкен үлес қосқан деп айтуға негіз бар. Дегенмен ғалымның бірқатар ойлары әлі күнге дейін пікірталас шеңберінде қалып келеді. Мәселен, «Археологический очерк северной Киргизии» атты еңбегінде Жетісу өңіріндегі ежелгі этностарға қатысты мәселе қозғап, онда усунь-исседон атауын қолданады. Б.А. Бернштамның пікірінше исседон бұл усунь атауының әртүрлі деректерде түрліше аталған нұсқасы болуы мүмкін деген ой айтады (Бернштам, 1947).

А.Н. Бернштам Орта Азия археологиясының қазан төңкерісінен кейінгі кезеңдегі (1917-1920 ж. басы) дамуын қорытындылай келіп былай деп жазды: «Это был в общем послереволюционный»

«бартольдковский период». Лишь в конце 20-х в начале 30-х годов начинаются с более совершенной методикой и не только в Мавераннахрие, но и за его пределами». Сонымен, Орта Азия мен Қазақстан, Талас, Шу өңірлеріндегі ортағасырлық қалалар мен елдімекендердің зерттелу тарихындағы айтылып жүрген «кеңестік кезеңнің бірінші сатысы» (1917-1935 жж.) шын мәнінде 1893-жылы басталған Орта Азия мен Қазақстан археологиясының «бартольддық кезеңінің » жалғасы болды (Бернштам, 1941; Толстов, 1957).

Ақбешім, Қысымшы, Қызыл қала қалаларында жүргізілген қазба жұмыстары мен Үлкен Шу каналын қазу кезінде бұзылған ескерткіштерді зерттеудің барысында Шу өңіріндегі ортағасырлық қалалардың шаруашылығын, құрылыс техникасын, сәулет өнерін, қолөнерін сәулелендіретін аздаған деректер алынды. А.Н. Бернштам осы деректердің негізінде Шу өңіріндегі ортағасырлық қалалардың пайда болуы, дамуы туралы "Соғдылық" үлгіні ұсынды. Дегенмен, 1938-1941 жж. жұмыстар кезінде Шу өңіріндегі ортағасырлық қалалардың толық қамтылмағанын, зерттеулердің тек кейбір қалаларда ғана жүргізілгенін, оларда жүргізілген қазбалардың көлемі шағын, ал қазбадан табылған археологиялық заттардың аз екендігін ескеретін болсақ А.Н. Бернштам ұсынған "соғдылық" үлгінің негізсіз, біржақты екендігін көреміз. Экспедицияның 1938-1941 жж. Шу өңірінде жүргізген зерттеулерінің нәтижелері А.Н.Бернштамның еңбектері мен мақалаларында жазылды (Маханбаева, 2006; Бернштам, 1998).

А.Н. Бернштам өзінің бүкіл шығармашылық өмірін ежелгі дала тұрғындарының әлеуметтік құрылымы, басқа халықтармен өзара байланысы, қоныс аудару жүйесі мен саяси тарихына арнаған деп айтуға болады. Соның ішінде Жетісу өңіріндегі ортағасырлық ескерткіштердің зерттелуіне де үлкен қосқан ғалымдардың бірі.

Әдебиеттер

Ақымбек Е.Ш., Шагирбаев М.С. Шу-Талас өңірлеріндегі ортағасырлық төрткүлдердің зерттелу тарихы // Қазақстан Археологиясы. 2019. №1 (3). 43–61 бб.

Байгунаков Д. Көне Қазақстанды зерттеген ғалымдар. Бірінші кітап. Алматы: «Credos LTD С» баспасы, 2015. 176 б.

Бернштам А.Н. Археологический очерк Северной Киргизии. Фрунзе: Издание Комитета Наук при СНК Киргизской ССР, 1941. 112 с.

Бернштам А.Н. Избранные труды по археологии и истории кыргызов и Кыргызстана. Т. II. / Сост.: К. Ташбаева, Л. Ведутова. Бишкек: «Айбек», 1998. 704 с.

Бернштам А.Н. К вопросу об усунь (кушан и тохарах) // Советское этнография. 1947. №3. С. 41–47.

Бернштам А.Н. Памятники старины Таласской долины. Историко-археологический очерк. Алма-Ата: КазОГИЗ, 1941. 87 с.

Бернштам А.Н. Прошлое района Алма-Ата. Историко-археологический очерк. Алматы, АН КазССР. 1948. 46 с.

Бернштам А.Н. Труды Семиреченской археологической экспедиции «Чуйская долина» // МИА. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. №14. 249 с.

Маханбаева Н.Н. А.Н. Бернштам как исследователь археологических памятников Жетысу // Известия НАН РК. 2006. №1. С. 208–217.

Толстов С.П. А.Н. Бернштам // Советская этнография. 1957. №1. С. 178–180.

A. Orazai

CONTRIBUTION of A.N. BERNSTAM to the STUDY of MEDIEVAL MONUMENTS of SOUTH-EASTERN KAZAKHSTAN

The article analyzes the contribution of A.N. Bernshtam's study of medieval monuments from South-Eastern Kazakhstan. It is known that one of the ways of international trade of arteries from ancient times of the peoples of the Zhetysu region.. In the mountain-steppe zone from the Shu-Talas region to the Dzungarian gate, medieval monuments are consistently located. Here is the question of studying these monuments is important in archaeological science. Among the scientists who have studied the archaeological sites of the Zhetysu region, K.A. Akishev, S.N. Bernshtam, G.I. Patsevich, E.I. Ageeva, T.N. Senigova, K.M. Baypakov, T.V. Saveleva, etc. Main goal of this article is to analyze the contribution of A.N. Bernshtam in the study of medieval monuments of Zhetysu.

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС БАЯНДАМАЛАРЫ

Алимбай Нұрсан. К проблеме совпадения рода и общины у казахов-кочевников (семипоколенная экзогамная структура «ЖЕТИАТА» как община-социум)	3
Омаров Г.К., Бесетаев Б.Б. Краткое сообщение о результатах раскопок в Курчумском районе ВКО в 2019 г.	20
Дашковский П.К. Исследование двух курганов скифской эпохи в центральной части могильника Чинета-II в Северо-Западном Алтае	24
Кепин Д.В. Развитие археологического музееведения и памятниковедения в Украине	29
Қалыш А.Б. Каракалпаки Казахстана по материалам Всесоюзной переписи населения 1926 года	38
Нуржанов А.А. Научно-исследовательская деятельность Туркестанской археологической экспедиции (ТАЭ)	41

ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ЖЕТІ ҚЫРЫ ЖӘНЕ ЕУАЗИЯ АРХЕОЛОГИЯСЫ

Мерц И.В., Мерц В.К., Шакенов С.Т. Могильник Сапа – первый памятник афанасьевской культуры в Тарбагатае (первые результаты исследований)	47
Горячев А.А., Сараев В.В., Чернов М.А. Каменный инвентарь поселений эпохи бронзы Жетысу	52
Айтқұл Х.А., Ерсариев А.М., Стамкулова Г.А. Орталық Қазақстанның қола дәуірі тас еңбек құралдары (ҚР МОМ археология қоры негізінде)	63
Бедельбаева М.В. Изображения палиценосцев в наскальном искусстве Казахстана и археологические параллели	71
Каримова Д.О. Племена бронзового века Южного Таджикистана	78
Усманова Э.Р., Алтынбекова Э.К., Крупа Т.Н., Бубновене О.Д., Лукашов В.Н., Лукашова Е.С. Реконструкция костюма как способ представления культурного кода Великой степи в фестивале «Древних технологий и культурных коммуникаций «Desht-Thor» имени Тура Хейердала	83
Константинов Н.А. Перспективы повторного исследования объектов скифского времени Алтая (по материалам работ на Пазырыке)	92
Ямаева Е.Е. Наскальные рисунки в пазырыкской культуре Горного Алтая: к постановке проблемы формирования системы тамговых знаков тюрков	97
Tulegenov T.Zh., Kurbanali J. Funeral features of the saka of southeastern Zhetysu on the example of the Ornek burial ground	101
Сиздигов Б.С., Жетібаев К.М., Гурсой М., Бахтыбаев М.М. Мыңтөбе қорымында жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының нәтижесі	105
Утубаев Ж.Р., Торезанова Н.Ж., Суюндикова М.К., Майданбекова М.М. Новые памятники Чирикватского оазиса	113
Утубаев Ж.Р., Шагирбаев М.С. Құланның рудимент сүйегінен істелген ілмек туралы	118
Бисембаев А.А., Хаванский А.И., Уразова А.Б., Жанұзақ Р.Ж. Елек өзенінің орта ағысында орналасқан ерте көшпенділер ескерткіштерінің зерттелуі (нәтижелері мен перспективалары)	123
Бисембаев А.А., Қуандық С.Р., Сарсенов Ш. Курган раннего железного века Бирлик I	129
Бисембаев А.А., Байымбетова Н., Болатова Г. Погребальный обряд сарматов Западного Казахстана (история исследований, некоторые аспекты, общая характеристика)	134
Мякишева О.А. Комплекс снаряжения средневекового кочевника из Восточного Казахстана (материалы археологического фонда ЦГМ РК)	140
Касенова А.Д. Первые источники об изваяниях Сарыарки в работах путешественников и ученых XIX – первой половины XX в.	147
Есбай С. Оғыз тайпаларының этникалық тарихы: тарихнамалық талдау	152
Тажекеев А.А., Алибай Б.Е. Керамический материал с городищ Сортобе 1 и 2 за полевой сезон 2019 г.	159
Бермаханова А.Б., Бегалиев О.Ж. Қошқар бейнесінің культтік мәні	164
	166

Жүнісханов А.С. Моңғол кезеңі бойынша Семейдің Ертіс өңірінен табылған жаңа археологиялық деректер	168
Арынов Қ.С., Бахтыбаев М.М., Мургабаев С.С., Жетібаев К.М. 2019 жылы Сығанақ қалашығында жүргізілген археологиялық зерттеулер	177
Айтқұл Х.А. Средневековые города Великой степи	
Ақымбек Е.Ш., Шагирбаев М.С. 2019 жылы Жетісу өлкесіндегі ортағасырлық ескерткіштерге (төрткүлдерге) жүргізілген зерттеу жұмыстары	181
Елеуов М., Талеев Д., Есенов С., Молдахмет А. Ежелгі Күлтөбе қаласы мен Мыңтөбе қорымында 2017-2018 жылдары жүргізілген зерттеу жұмыстары	195
Талеев Д.Ә., Ержигитова А., Шағырбаев М.С. Ежелгі Сауран (Қаратөбе) қаласының остеологиялық материалдары	201 209
Ахмедов Ж.З. Ахсикент – уникальный памятник Ферганской долины	211
Бахтыбаев М.М. Қазалы уезінің археологиялық ескерткіштерінің зерттелуі	
Петров П.Н., Белтенов Ж.М. Важные особенности монетного дела и денежного обращения Параба в правление чагатаидского хана Тармаширина	217
Джафарова Э.Б. Истоки археологических исследований в Азербайджане (по данным «Общества обследования и изучения Азербайджана»)	221
Амиров Е.Ш., Ихсанова Ж.Ы., Сейткалиев М.К. Проблемы типологии и пространственного распределения историко-культурного наследия Казахстана (статистический обзор)	225

ЭТНОГРАФИЯ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚ ЖӘНЕ ДӘСТҮР

Mustafa Aksoy. Yesevi Türbesi'nin Yurt (Boz Üy, Keçe Çadır) Geleneğiyle İlişkisi	229
Әжіғали С.Е., Әшім Б.Ә. XIX ғасырдың аяғы – XX ғасырдың басындағы Ақтөбе облысы мешіттерінің ерекшеліктері: 2019 жылғы Батыс Қазақстан кешенді этноархеологиялық экспедициясының кейбір нәтижелерінен	233
Калыш А.Б., Тәлім А.Т. Қарақалпақтардың келін түсіру салты	241
Арынова Д.С. Құстың образы бейнеленген музей жәдірлері жайлы зерттеу	244
Атыгаев Н.А. О некоторых символах власти (трон и корона: от Монгольской империи к Казахскому ханству)	247
Ахметжан Қ.С. Қабанбай батырдың шарайнасы	261
Батырева К. Традиционный костюм как ресурс развития экологического дизайна	269
Воронин Д.В. Историко-культурные процессы в Казахстане в конце XIX-первой половине 1930-х гг.	272
Ерболатов Қ.С. Қазалы аудандық тарихи-өлкетану музейінің қорында сақталған зергерлік бұйымдар топтамасы	282
Бергенова А.Ж. Казахская традиция почитания святых (аулие)	290
Бергенова А.Ж. Праздничная исламская обрядность	293
Ескекбаев Д. Қазақ және башқұрт халықтарының тарихи этнографиялық байланыстары	296
Зәкіржанқызы Г. Шыңжаң өлкесі Текес ауданындағы жер аттарының мәдени мәні туралы	301
Кадир Шахин. Исторические взгляды на название и значение «Сырдарьи»	303
Медведев В.В. Этнологический мониторинг студенчества: идентичности и практики современности	307
Муканова Г.К. История культуры и Великая степь: междисциплинарный принцип фарабиеведения	313
Нургожина Б.Е. Ювелирное искусство Казахстана. Полудрагоценный камень как апотропейный элемент	317
Тохтабаева Ш.Ж., Сагандыкова Н.Ж., Каримова Р.У. Интерпретация этиологии культурных параллелей	320
Тұрсынтайқызы А. Іле өңіріндегі жер аттары туралы	326
Тұяқбаев М.Қ. Қаратаудың күнгей бетінің топонимиясы	328
Шәйкен Ж.А. Қазақтың дәстүрлі тұрғын үй құрылысы хақында	334
Уәли Н. Дала малшылығының эко-биотехнологиялық кейбір қырлары	339
Уәли Н. «Аттың сыны» Абайды қайта оқығанда	345
Ахметжан Қ.С. Көшпелі қазақ қоғамындағы сауға институтының ерекшеліктері	349
Шойбеков Р.Н. Келін түсіруге байланысты салт-дәстүрлер	355

Шойбеков Р.Н. Көзге және көз тиюге байланысты байырғы ұғым-түсініктер 367

МУЗЕЙ ІСІ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРА

Агелеуова С.Е. Современные формы и направления рекламно-информационной работы (из опыта Центрального государственного музея Республики Казахстан)	367
Асылбеков К.М. Цифровая 3D модель экспонатов с разрешением текстуры 8К: Опыт Национального Музея РК	370
Ашимова Ү.Ә. Ғылыми-қор жұмысы: қор жинақтау және есепке алу (Қазақстан Республикасының Мемлекеттік орталық музейі тәжірибесінен)	375
Әлімбаев Нұрсан. «Отбасымен музейге» жалпы республикалық акциясының тұжырымдамасы (Алматы, 2019 ж.)	380
Әлімбаев Нұрсан. «Қазіргі отандық музей: жаңа тәсілдер мен өзекті іс-тәжірибелер» атты семинар-тренингтің тұжырымдамасы (ҚР МОМ тәжірибесінен) (Алматы, 2020 ж.)	397
Әлішев С.Ә. Қазалы ауданында орналасқан Қожаназар ишан мешіті	403
Батырева С.Г. Прикладное искусство калмыков: по материалам музейных коллекций России	405
Жанысбекова Э.Т., Оразбаева Х. Тюркская и славянская интерпретация образов-архетипов волка и собаки (на примере рассказа Б. Джилкибаева «Синий волк»)	410
Жунусова М.К. Практические методы оцифровки экспонатов в Центральном государственном музее республики Казахстан	419
Кистаубаева А.К. Изучение мемориальных комплексов Амре Кашаубаева и Дины Нурпейсовой (на основе фондов Центрального государственного музея РК)	422
Кущенко А.В. Культурно-образовательные программы Центрального государственного музея Республики Казахстан: формы, методы, приемы работы с посетителями	427
Мусаханова М.З. Новые подходы в обучении музейного дела (из опыта преподавания)	435
Расулов М.Ф. Отношение к памятникам истории и культуры Узбекистана в 80-годах XX века	441
Темиртон Г. Казахская музыкальная традиция в культурно-историческом измерении	448
Тілеуқабыл Ж.Ж. Қазалы аудандық тарихи-өлкетану музейінің құрылу тарихынан	457
Үркінбаева А.Ж. Археологиялық қазбадан табылған тас және қола моншақтар жайлы зерттеу	461
Юнусов М.А. Из истории комплектования фондов Самаркандского музея по культуре и искусству в 50–70 годах XX века	464

ЖАС ҒАЛЫМДАР МІНБЕСІ

Абилхамит Ж.А. Одонтологические исследования особенностей зубов у лиц различных национальностей и казахов	471
Алтаев М. Ортағасырлық Қастек қаласының керамикасы	474
Жумабаев Н.Ж. История антропологического изучения населения территории Казахстана до 1960 года	479
Калдыбаева Г.А. Знаковая функция средневекового орнамента	483
Каримолдақызы Г., Киембаева З. Арал аудандық тарихи-өлкетану музейі тарихы	486
Қанибаев Н.Т. «Қорқыт ата» мемориалды музейі кешенінің құрылу тарихынан	489
Қызырханов М. Ерте сақ кезеңіндегі оба маңы құрылыстарының ерекшеліктері	493
Оразай А. А.Н. Бернштамның оңтүстік-шығыс Қазақстанның ортағасырлық ескерткіштерін зерттеуге қосқан үлесі	496
Тауасарова Д.Р. Музей – киелі мекен	499
Федорук А.Н. К вопросу о появлении первых городов на территории Казахстана: проблема критериев выделения	502

ХАБАРЛАР

Талеев Д.Ә. Қазақстан археологиясының заңғары	505
	512

Нуржанов А.А. К.М. Байпаков – исследователь степной цивилизации (к 80-летию со дня рождения)	516
Бураев А.И., Нолев Е.В. Памяти выдающегося исследователя археологии Центральной Азии Сергея Владимировича Данилова (к 70-летию со дня рождения)	521
Омаров Ғ.Қ. Тарих ғылымдарының докторы, профессор Бибизия Кенжебекқызы Қалшабаева – 60 жаста!	
Байгунаков Д.С., Заурбекова Б.С. Ежелгі дәуірлер зерттеушісі – Ғалымжан Бексеитов (50 жылдығына орай)	522

Ғылыми басылым

**«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-
МӘДЕНИ МҰРАСЫ: ЗЕРТТЕУ, ТҮСІНДІРУ ЖӘНЕ САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты
«ХІІ Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

17–18 сәуір, 2020 жыл

ИБ № 13777

Басуға 02.09.2020 жылы қол қойылды. Формат 60x84 1/8.

Көлемі 44,0 б. т. Тапсырыс №11239. Таралымы 30 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.